

“De katholieken en de taalwet-Coremans van 17 augustus 1873.”
Het grote gelijk van Maarten Van Ginderachter

Een *Historikerstreit* kan stimulerend werken – “*du choc des idées jaillit la lumière*” – en het heeft de historici van de Vlaamse beweging dan ook niet aan stimuli ontbroken. Een van de geliefkoosde thema’s was de houding van de politieke partijen tegenover de Vlaamse beweging. Iedereen kent de stelling van Wils en de zijnen, die ingaat tegen Willemsen, Van Velthoven et alii: het zwaartepunt van de Vlaamse beweging lag duidelijk bij de katholieke partij, en dit zeker tot in het interbellum.

Over de jaren heen is er maar weinig toenadering gekomen tussen de twee kampen. Elk is grosso modo bij zijn oude standpunt gebleven. Bij de genese van de *Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging* (NEVB) was dat duidelijk te merken, en ook in het eindproduct kan je op wel erg verschillende stellingen stuiten.

Enkele hoofdstukken in mijn proefschrift van weleer, verdedigd in 1987 en uitgegeven in 1990, hebben gestalte gekregen in het kader van die polemiek. Intussen ben ik flink wat grijzer geworden, en ook heb ik me, op een nuancerende interventie in 1992 na,¹ afgewend van dat debat. Dat laatste kon omdat mijn studie toch niet de felle reacties uitlokte waarnaar ze in feite toch vroeg. Het interessante artikel van Maarten Van Ginderachter over hetzelfde onderwerp begin dit jaar verraste mij evenwel.² Ik diepte mijn proefschrift op, las en herlas het, en wil wel in het kort de reactie geven die Van Ginderachter verdient.

Vooreerst is er Van Ginderachters betoog over de vraag wie verantwoordelijk was voor de ommekeer tussen de eerste en de tweede stemming. Ik ben het er met hem over eens dat het samengaan van twee katholieke groepen tijdens de tweede stem-

1. Taalpolitiek en staatsvorming, in: De Geschiedschrijving van de Vlaamse Beweging sinds 1975. Handelingen van het Colloquium op 24.10.1992 te Antwerpen, in: *Wetenschappelijke Tijdingen*, 1993, pp. 15-18.

2. M. VAN GINDERACHTER, Katholiek = Vlaamsgezind? De katholieken en de taalwet-Coremans van 17 augustus 1873, in: *Wetenschappelijke Tijdingen*, jg. 58, 1999, nr. 2, pp. 87-118.

ming de doorslag heeft gegeven. Van Ginderachter citeert een passus uit mijn proefschrift, waarin ik inleidende beschouwingen maak over de indelingen in groepen en hun gemiddelde aantallen. Op grond van die numerieke verhoudingen stel je vast dat zij die ik toen omschreef als groep 1 ('de tegenstanders') en groep 2 ('de gematigde voorstanders'), in de tweede stemronde door hun verhoogde opkomst gezamenlijk het overwicht konden behalen (pp. 171-172). Dat zijn echter globale cijfers, waar je op zich niet zoveel mee kan doen. Ik blaas echter warm en koud tegelijk. Bij de artikelsgewijze bespreking wijs ook ik immers, bij drie essentiële bepalingen, uitdrukkelijk op datgene wat ook Van Ginderachter vaststelt: het waren de katholieken zelf die de radicaalste bepalingen onderuit haalden.³

Wat het taalgebruik in Brussel betreft, beweerde ik overigens niet dat artikel 8 van het voorstel van de centrale afdeling enkel op verzet van de liberalen stuitte. Ik besprak in de door Van Ginderachter gewraakte passus (p. 176 van mijn boek) immers de eindtekst, in de tweede stemming, die de katholieken haast unaniem goedkeurden. Wel is het juist dat De Lantsheere zich tijdens de eerste stemronde niet enkel omwille van het Hof van Assisen tegen de tweede alinea had gekeerd, maar ook problemen had gemaakt over de correctionele rechtbank in Brussel. Nu wil ik niet moeilijk gaan doen. Van Ginderachter heeft groot gelijk om de capitulatie bij de katholieken te benadrukken, ik heb die onvoldoende in de verf gezet en heb integendeel wel pijlen gericht op de liberalen. Dat deed ik vooral door de kamerleden in vier groepen in te delen. Wat mij brengt bij het tweede deel van zijn kritiek.

Ook hier ben ik het eens met de analyse van mijn opponent: het is betekenisvol dat mijn groep 2, de 'gematigde voorstanders' (die bij de hoofdelijke stemmen systematisch voor de eindversie kozen), slechts in twee van de veertien hoofdelijke stemmen niet de zijde koos van groep 1, de 'tegenstanders'. Waarom heb ik bei-

3. Zowel bij de bespreking van het artikel over de Burgerlijke Partij als van dat over het Hof van Beroep in Brussel en het Hof van Assisen van Brabant schreef ik, net als Van Ginderachter dat nu doet, dat de ommekeer te wijten was "*aan de verhoogde opkomst van de liberalen en van de gematigde katholieke fractie*" (p. 175 en 176).

Bij het artikel over het openbaar ministerie schreef ik, analoog aan wat Van Ginderachter poneert: "*tussen de eerste en de tweede stemming, van 18 tot 21 juli, werden de katholieken uit de radicale fractie (groep 3) door hun gematigde confraters overgehaald, op de beslissing terug te komen [...]. De radicaalsten vonden dat uiteraard een capitulatie [...]*" (p. 174). In voetnoot 178 illustreer ik nog meer "*hoe de katholieken, onder druk van de gematigde regeringsopstelling, naar een oplossing zochten [...]*." Van Ginderachter stelt terecht dat, voor dit artikel over het OM, de liberalen zelfs niet nodig waren voor de ommekeer. Ik heb het tegendeel overigens niet beweerd. Wel schreef ik dat de regering rekening wilde houden met de liberalen, maar daarover verder meer.

de groepen toch van elkaar onderscheiden? Omdat er een verschil was. Weliswaar miniem en op zich te verwaarlozen, maar met de stemmingen over de taalwet in strafzaken van 1889 zou dat verschil een veel duidelijker profiel krijgen: toen zouden de liberalen zich in de eindstemming tegen de wet keren, en dan kan je echt van tegenstanders en gematigde voorstanders spreken.

Mijn indeling in 1873 is dus duidelijk afgestemd op die van 1889, en dat is betwistbaar. Want eigenlijk waren de liberalen in 1873 ook 'gematigde voorstanders': ook zij hebben een taalwet goedgekeurd die, zoals uit mijn onderzoek blijkt, zelfs in haar afgezwakte vorm een fundamentele ommekeer in de strafrechtbanken in Vlaanderen heeft betekend.

Dat laatste wil ik toch ook benadrukken: zelfs in haar afgezwakte eindversie, is de taalwet van 1873 zeer ingrijpend geweest. Tot dan velde een heel aantal correctionele rechtbanken in Vlaanderen enkel nog Franse vonnissen (Hasselt, Tongeren, Leuven, Mechelen, Antwerpen), en ook elders was de verfransing van de strafrechtspiegeling diep doorgedrongen;⁴ voortaan zou de procedure overal haast uitsluitend nog in het Nederlands geschieden. In dat verband moet ook worden benadrukt dat de concrete weerslag van de inhoudelijk belangrijke toegeving over het openbaar ministerie niet zo groot was: in 95% van de correctionele processen en in quasi alle politiezaken was er gewoon geen advocaat, zodat het openbaar ministerie er steeds in het Nederlands moest vorderen. Alleen voor de Hoven van Assisen hadden de diverse taalfaciliteiten uiteindelijk een grote weerslag.

Waar staan we nu? Vanuit mijn standpunt dat de taalwet van 1873 hoe ook een zeer reëel vernederlandsend effect heeft gehad, zou je kunnen stellen dat Van Ginderachter in zeker opzicht door zijn analyse de liberalen in 1873 'rehabiliteert': er waren geen echte tegenstanders van die wet. Allen stonden immers achter de uiteindelijk goedgekeurde tekst. Dat inzicht stemt tot nadenken. Hebben de liberalen in 1883 immers niet ook een wet op het taalgebruik in het rijksmiddelbaar onderwijs goedgekeurd? Het zou wel eens kunnen dat het keerpunt inzake Vlaamsgezindheid bij de liberalen er pas echt na de verpletterende verkiezingsnederlaag van 1884 kwam, niet het minst wellicht omdat in Vlaanderen geen enkele liberaal meer verkozen was.

En dan is er ook deze vraag: waarom heeft de regering, daarin gesteund door een meerderheid van de katholieken en ook door quasi alle liberalen, in de tweede stemming bakzeil gehaald?

4. Cf. H. Van Goethem, *De taaltoestanden in het Vlaams-Belgisch gerecht, 1795-1935*, Brussel, 1990, pp. 138-151 en 300-331.

Deze taalwet kon geen betogingen uitlokken; maar de regering-de Theux-Malou was wel sterk geconditioneerd door de gebeurtenissen in 1871. Ze groeide uit tot het prototype van een gematigde regering, die met elke gevestigde oppositie rekening wilde houden en daardoor geen uitgesproken beleid kon voeren.

En oppositie was er. Vooreerst liet de magistratuur van zich horen. In mijn proefschrift wees ik al op de louter technische bezwaren tegen een meer verregaande vernederlandsing. Zo werd niet ten onrechte beweerd dat de strafvervolgning zou worden geschaad wanneer het openbaar ministerie steeds zou moeten vorderen in een taal die hij misschien onvoldoende beheerste, terwijl zijn tegenstrever, de advocaat, rustig alle registers van de Franse retoriek kon opentrekken. Dat moest een onevenwicht creëren. Bezwaren van deze aard mogen niet worden onderschat. Ze waren een gevolg van het feit dat de Vlaamse beweging, om zeer diverse redenen, niet eerst het Franstalige onderwijs aanpakte.

Daarnaast speelden wellicht ook overwegingen van politieke aard die de partijstrijd overstegen. Ze hadden alles te maken met 's lands belang. Het aloude establishment, *les grands commis d'Etat*, de diplomaten, de paladijnen op Buitenlandse Zaken, de lieden met staatmanszin en *last but not least* de monarchie, kortom al wie de échte politieke elite uitmaakte, hoe keek die aan tegen de nationaliteitenkwestie, zoals die van bij de Belgische onafhankelijkheid werd gepercipieerd? Wat vonden de opeenvolgende regeringen bijvoorbeeld? Over dat alles is maar weinig geweten. De taalkwestie wordt immers vooral bestudeerd vanuit de beweging en de partijen, minder vanuit het beleid. Misschien zagen sommige staatslieden al de mogelijke bedreiging in van de taalkwestie voor de eenheid van het land, wanneer niet wezenlijk aan de Vlaamse beweging werd tegemoetgekomen. Ook kon het affirmeren van Vlaanderens eigenheid, door haar taal officieel burgerrecht te verlenen, de zelfstandige en onafhankelijke plaats van België in Europa versterken. Was de wet van 1873 misschien niet een zet in de delicate Belgische evenwichtsoefeningen, zowel intern als extern? De invoering van de taalwet van 1873, op de maat van de regering, moet wellicht ook in dat perspectief worden gezien.

HERMAN VAN GOETHEM

JAN MOORKENSSTRAAT 34, B-2600 BERCHEM